

IJTIMOY HIMOYA XARAJATLARI VA AHOLI FAROVONLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK: O'ZBEKISTON MISOLIDA STATISTIK TAHLIL

Ma'mun universiteti iqtisodiyot kafedrası

PhD Niyozmetov Doniyor

Annotatsiya (Annotation)

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy himoya xarajatlari va aholi farovonligi o'rtasidagi bog'liqlik 2020–2025 yillar statistik ma'lumotlari asosida ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining “Living standards”, “Social protection” va “Population income” bo'limlarida e'lon qilingan rasmiy statistik ma'lumotlarga tayangan holda olib borildi. Maqolada ijtimoiy himoyaga yo'naltirilgan byudjet xarajatlari hajmi, aholi real daromadlari, kambag'allik darajasi hamda ijtimoiy yordam qamrovi dinamikasi o'rganildi. Statistik tahlil natijalari ijtimoiy himoya xarajatlarining oshishi aholi real daromadlarining o'sishi va kambag'allik darajasining pasayishi bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, hududlar kesimida ijtimoiy himoya samaradorligida tafovutlar mavjudligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy siyosatni takomillashtirish va aholi farovonligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar (Keywords): Ijtimoiy himoya xarajatlari, aholi farovonligi, real daromadlar, kambag'allik darajasi, ijtimoiy yordam, byudjet siyosati, ijtimoiy siyosat, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Kirish (Introduction)

Aholi farovonligini oshirish va ijtimoiy tenglikni ta'minlash har bir davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ijtimoiy himoya tizimi aholining kam ta'minlangan qatlamlarini qo'llab-quvvatlash, daromadlar notengligini yumshatish va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Jahon tajribasida ijtimoiy himoyaga yo'naltirilgan davlat xarajatlari aholi real daromadlari va hayot sifatiga bevosita ta'sir etuvchi omil sifatida baholanadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ijtimoiy siyosatni kuchaytirish, ijtimoiy yordamlarning manzilliligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Shu munosabat bilan ijtimoiy himoya xarajatlari va aholi farovonligi o'rtasidagi bog'liqlikni statistik asosda tahlil qilish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Ma'lumotlar va metodologiya (Methods)

Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining (stat.uz) 2020–2025 yillarga oid rasmiy ma’lumotlaridan foydalanildi.

Tadqiqot ko‘rsatkichlari:

- Ijtimoiy himoyaga yo‘naltirilgan byudjet xarajatlari (trln so‘m)
- Aholi jon boshiga real daromadlar
- Kambag‘allik darajasi (%)
- Ijtimoiy yordam va nafaqa oluvchilar qamrovi

Tahlil usullari:

- Dinamik tahlil (yillar kesimida o‘rish sur‘atlari)
- Strukturaviy tahlil
- Taqqoslash usuli
- Statistik bog‘liqlikni baholash (tavsifiy darajada)

Natijalar (Results)

1. Ijtimoiy himoya xarajatlari dinamikasi

Yil	Ijtimoiy himoya xarajatlari (trln so‘m)
2020	66,1
2021	74,2
2022	85,6
2023	102,3
2024	121,4
2025*	98,6

*2025 yil – yanvar–sentabr.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy himoyaga yo‘naltirilgan xarajatlar so‘nggi yillarda barqaror oshib borgan.

2. Aholi farovonligi ko‘rsatkichlari

Yil	Real daromad o‘shishi (%)	Kambag‘allik darajasi (%)
2020	1,9	17,0
2021	3,3	14,1
2022	3,8	12,3
2023	5,6	11,0
2024	6,5	9,5

Ushbu ma’lumotlar real daromadlar o‘shishi bilan kambag‘allik darajasining pasayishi o‘rtasida teskari bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi.

Tahlil (Analysis)

Statistik natijalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy himoya xarajatlarining oshishi aholi real daromadlarining ko‘payishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Xususan,

ijtimoiy nafaqa va yordamlar daromadi past bo'lgan qatlamlar uchun barqaror daromad manbai vazifasini bajarmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy himoya choralarining kuchayishi kambag'allik darajasining pasayishiga olib kelgan.

Biroq hududlar kesimida ijtimoiy yordam samaradorligida sezilarli tafovutlar mavjud bo'lib, bu ijtimoiy siyosatning hududiy jihatdan differensiallashtirilishini talab etadi.

Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan hamohang bo'lib, ijtimoiy himoyaga yo'naltirilgan davlat xarajatlari aholi farovonligini oshirishda muhim omil ekanini tasdiqlaydi. O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimining raqamlashtirilishi va manzillilik tamoyilining joriy etilishi yordamlarning samaradorligini oshirdi. Shu bilan birga, ijtimoiy himoya tizimini bandlik siyosati bilan integratsiya qilish orqali uzoq muddatli farovonlikka erishish mumkin.

Xulosa (Conclusion)

Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda ijtimoiy himoya xarajatlari va aholi farovonligi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjud. Ijtimoiy himoya xarajatlarining oshishi real daromadlar o'sishi va kambag'allik darajasining pasayishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish, ijtimoiy yordamlarning samaradorligini oshirish va ularni iqtisodiy faollik bilan uyg'unlashtirish ijtimoiy siyosatning ustuvor vazifalari bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. **Living standards** – stat.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. **Social protection** – stat.uz
3. Sherjonov Sh. (2023). Ijtimoiy himoya tizimining iqtisodiy samaradorligi.
4. . Niyozmetov, D. R. (2025). DIGITAL ECONOMY AND THE ECONOMIC IMPACT OF DIGITALIZATION IN UZBEKISTAN. THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH, 4(37), 272-275.
5. World Bank. *Social Protection and Jobs Overview*.